

De Amsterdamse vader

Onderrigt van t geen een reiziger dient waar te neemen

Eer men zig na een ander gewest begeeft, dient men voor al de taale van dat land kundig te zijn, want zonder die, is 'er niet veel met de inwoonderen te profiteeren en men is overal met zigzelven verleegen. Men siet veel, maar men leert weinig.

Het is ook goed dat men eenige kennis vande *mathesis* heeft, en voornamentlijk de geometrie, de geographie, de architecture en de mechanica. Dese wetenschappen brengen groot light aan om met kennis en oordeel yets te sien.

wiskunde

De tekenkonst dient een *curieus* reiziger voor al te weten om de schoone gesigten van *lands-douwen*, gebouwen, mechanische instrumenten etc. op 't papier te brengen, waardoor men naderhand met groot vermaak de geheugenis ververscht. Ook zyn de meeste mechanische werktuigen by een simpele beschryvinge duyster als 'er de figuren niet by getekent staan.

*nieuwsgierig
akkers, velden*

Men behoort noit te reisen zonder verscheide soorten van voetmaaten, land-kaarten, verrekycker en compas by sig te hebben. Het compas is van groote nut als men zig in groote bosschen of op heyde en in een dicken mist of nevel bevind. Niets is er aangenaamer als de landkaarten na te sien, wat weg dat men doet en nog doen moet, *te remarqueren* hoe groot de *jurisdictionen* zyn en waer die aangrensen en zoo men fouten daarin vind, die aan te mercken. Daarenboven ook in uw dagregister of journal aan te tekenen 't geen men dien dag merckwaardigs gehoort of gesien heeft. Een *rotting* met voeten afgedeelt, als oock een gecouleert smal lint van eenige vademmen lang van gelyken met voeten afgedeelt, is genoeg om ale hoogte, dichte en *distantien* af te meeten en beslaat niet veel plaats als 't opgerolt is.

*op te merken,
rechtsgebieden*

stok

afstanden

[...]

Het dient tot een generaele *maxime* voor alle reisigers noyt op wegh, *nog* in herbergen, geld of juweelen te laten zien, want door zoodanigen onvoorsigtigheid wordt 'er aanleyding gegeven om *gespolieert* of vermoort te worden.

*stelregel
noch*

beroofd

Speelt noyt op reys met onbekende, nog met de kaart of andere dobbelspelen, want weinige zijn 'er die het zig niet beklagt hebben. Het zal hier niet qualyk tot een waarschouwing voegen het geen 'er op dit subject in mynen tyd te Paris voorviel. Een vreemdeling, wat speelziek, vervoegde zig aan 't hôtel van den hertog van Crequi, gouverneur van die stad, alwaar men alle avonden publyk speelt. Zoodanige plaatsen worden daar academien genoemt. Hij begeeft zig met den hertog aan 't spelen, en verliest een groote somme, waar over hij aan een vriend sijn beklag deed, die hem raade zig noyt meer met den hertog *t'engageren*, alsoo die voor een vande grootste valse speelder van 't gantse ryk gehouden wierd. Den ander dat niet

te verbinden

geloven willende, zeide: "Ik zal 't nog eens met hem wagen, en zoo op syn handen passen, dat ik 't haast weten zal of 't waar is of niet." Hij hervat het en betrapt den hertog op de daad, zeggende: "Ha myn heer! Wat doet gy daar?" Den hertog neemt stilletjes syn geld op en antwoorde met een *grimlach*: "Myn armen bloed, beginje dat nu eerst te mercken? Het is al over lang dat ik dat gedaan heb." De vremdeling meende een groote zaak ontdekt te hebben, moest daarenboven nog met groote *confusie* ter huuse uyt, of de garde des hertogs zou *hem voeten gemaakt hebben*.

spottende lach

*verlegenheid,
hebben weg-
gejaagd*

[...]

Men dient zig van goede laersen en zadel te versien, of anders zyn de fatigues te paard niet wel uyt te staan, voornamentlijk als men *de post loopt*.

*van post tot
post rijdt.*

Het is ook noodig dat men een zyde kap, op 't fatsoen als de kooldragers of schoorsteenvegers hebben, laat maeken, met een *armosyne zyde masque* daar boven vast aangenayt, daar *floerse oogen* instaan, om zig daar door in 't gebergte tegen de jagt-sneeuw te vryen.

*zijden masker,
een dun zijden
ooggat*

Om een goed paard te hebben, zoo verneemt wie de compagnie geleiden zal. Geeft hem aanstonds een klein *drinckgeld*, met belofte dat zoo het paard goed is, gy hem nog een ander geven zult. By dit doen, heb ik my beter bevonden als andere die groote beloften deden en niets voor af gaven. Weest liever d'eerste als de laatste in 't huuren der paarden, eer de beste weg zyn.

fooi

Het voornaamste dat men in 't reizen waar te neemen heeft, kan onder vier hoofd punten gebragt werden: te weten, de natuur, de kunst, *de politie*, ende de religie.

het bestuur

[...]

Omtrent den godsdienst moet men zeer ingetogen ingetogen zyn, zonder oyt daarontrent in disputen in te laeten; het is voor een reiziger genoeg, dat hy weete, welke aldaar de dominante is, en in wat gestalte en form het geestelyke *governoen* desselfs discipline geoeffent word.

overheid

Van dit alles bekomt men weinig onderrigt in de herbergen maar men moet tragten aan fatsoenelyke luiden kennis te bekomen en daarmede omgaan en zig in goede geselschappen begeven. Onder goed geselschap verstae ik niet de luyden van den eersten rang en qualiteit, welkers ommevang zwaarlyk voor een vremdeling te bekomen is. Ook zyn de grootste meenigmaelen niet de beste in haar manier van leven. Maar dat hy tragte zoodanige te *frequentieren* die by yder d'agting en naam hebben van deugdelyke menschen te wesen, by welkers ommevang hy een geduerige leering en onderwys zal vinden en schoon een jongeling niet bequaam is om met deselve te *raisonneren*, soo is 't egter genoeg dat hy maar toeluisteren en niet in derselver discours vallen, dan gevraegt, of om onderrigting te begeeren, en dat met een behoorlyke zedigheit.

bezoeken

spreken

Tog veele stellen zig in 't reyzen niet anders voor, als alleen om uyt het gezag hunner ouders te zyn en dat se na haar eigen sin mogen leven, brengende haaren tijd door in kaatsbaanen, speelhuisen en kroegen. Daar zyn 'er die geen ander verlangen hebben om Italiën te sien, dan omdat se gehoord hebben dat 'er veele schoone *courtisanes* zyn en loopen soo een stuk wegs af alleenlyk om by een vuile hoer te slapen. De meeste zyn te vergelyken by de Oost Indievaarders, die in plaats van paerlen en diamanten, papegayen en aapen tot retour mede brengen: al het geen dat se buiten lands geprofiteert hebben, bestaat in nieuw mode's kleedje met meenigte bonte linten, pluymen, etc. en in wat gemaakte grimassen en belaggelyke *gesten*.

prostituees

gebaren

Onse luden worden meest te jong op reis gesonden, die dan wel een gouverneur dienen te hebben; maar de meeste gouverneurs, die ik buiten lands gevonden heb, waeren zelfs of groote *debauchanten*, die haare pupillen tot alle ligtvaardigheid aanleiding gaven, of groote pedanten, die deselve in een kamer opslooten om van latyns auteur *t'explicitereen*. Daarenboven laten 't dese jonge borsen alles op haare gouverneurs aankomen om *remarques* en reflectien te maken, gevende zig geheel end' al over aan het drincken, spelen en andere ongeoorlofde playsieren.

feestbeesten

*uit te leggen
opmerkingen*

Maar een die wat meerder bejaart is en wien de reden en voorsigtigheid d'oogen geopent hebben om te oordeelen wat tot syn voordeel of tot syn naadeel strekt, die omzigtig en zedig is, die den ydelen schyn van 't wesentlyke weet t'onderscheiden en die ene heusche en *obligeante* manier in syn ommegang met alderhande slag van persoonen houd, soo een zeg ik, is bequaam om in syne reizen te profiteeren en uit te doen en zal overal by fatsoenelyke menschen eenen goedgunstigen toegang vinden om hem in alles t'onderregten. Soo een zoude ik wel by myn soon tot een compagnon of reisgesel wenschen, indien hy zelfs van die qualiteiten ontbloot was. Daarenboven is zoo een boven een gouverneur te prefereren, want de jeugd luistert veel meer na 't geen haar door haare mackers gesegt word dan na alle lessen en vermaaningen van ouders of van gouverneurs.

aangename

[...]

Gemeenlyk beginnen wy onse reizen met Vranckryk, dan Italiën en door Duytsland weder te rug, maar ik ben van een *ander gevoelen* en dat men Duytsland eerst te beginnen, dan Italiën, Vranckryk en Engeland voor 't laast reserverende. De redenen zijn dese. Het voornamste oogmerk in het reizen is, dat men een jongeling zeediger en niet opgeblasender, bedagtzamer en geen ongebonden windbuil tragt te doen worden. Ten dien eynde is 't beter dat hy eerst landen besie, daar *de humeuren* bezadigt en omzigtig zyn en 't zyne daarna formeere en aldaar om soo te spreken syn eerste voedsel trecke en bemercke dat de zeedigheid een groot cieraad is. Maar hebbende syn reys van de andere kant begonnen, sal hy zig die manieren sterk inprenten en geen ander vermaak scheppen als in ydelheden, in extravagante kleedingen, in danssen, in kostelyke *livereyen* en in

andere mening

het gedrag

livrei

alderhande uytsporigheden. Daarenboven zyn de Franse genegen tot *railerien*, qualyk van de vrouwen te spreken, onophoudelyk met de waarden in de herbergen te *kraeckelen* en die qualyk te handelen, etc. Een jong borst meen dat dit soo behoort en fraay staat en wil dese manier over al na-apen, maar in Italiën komende, gaat dat niet aen en zoude zeer ligt aldaar syn kerckhof vinden.

*spot
ruziën*

[...]

Een reiziger dient overal waar hy passeert van 't goede zyn voordeel te maken en d'ondeugden niet na volgen. By voorbeeld: ik wil dat hy de Duytsche imiteere, als haar yemant komt besoecken, dien een glas wyn te presenteren, maar niet dat hy denselven dwinge meer te drincken als 't hem lust en hem onbequaam naar huis toezend. Ik vind goed dat men by wylen syne vrienden een schotel eeten geeft, maar misprijse dat men 7 of 8 uren over eene boeg aan tafel zit. De Switsers plachten voor desen op haare groote feesten drie dagen en drie nachten by een te zitten, dog de loffelyke *cantons* hebben dat exces of 24 uren bepaalt. Dat hy vande Franse leere op een aangename manier zig in een geselschap te voegen en te gedraegen, maar haar niet navolge van in t huis te vallen, zonder alvorens eerst te vraegen of het gelegen komt. Ik wensche dat hy zig kon eigen maken die aangenaeme manier van doen, waarmede sy yder een ontfangen en aanspreken, maar niet haar volge in haare wispeltuerigheid, dat hy van haar het danssen leere en daardoor een goeden zwier bekome, maar niet dat hy, gelyk zommige, met *een geaffecteert air* langs de straat loope als of hy danste.

regio's in Zwitserland

aanstellerigheid

De Italiaenen kan hy volgen in de goede ordre en symmetrie van haare gebouwen, maar syn huis niet grooter aanlegge dan hy uitvoeren kan. Haare matigheid in 't eeten en drincken, haaren zeedigen en voorzigtigen ommegang kunnen hem tot voorbeelden dienen, maar niet hare jalousien of hare vervloekte *wraakgierigheid*. Veele diergelyke fauten en deugden gae ik verby om korthaits halven, die een reiziger daar ter plaatse zynde haast remarqueren zal.

wrok